

Fitis-interview 10

Het ontsnapt zijn lippen als een zucht van opluchting. "Gelukkig is niet alles verklaarbaar." Een merkbare geruststelling. Dan zijn toelichting: "We hebben de neiging het liefst alles te willen weten. Maar soms is het ook zo heerlijk dingen niet te weten. Simpel te genieten van wat er is. Van de vogeltrek bijvoorbeeld. Een totaal onbegrepen proces. Gelukkig dat er nog zoiets is." Een filosofische inbreng van Tom van Spanje. Wereldreiziger. Er staat kwartiermaker op zijn visitekaartje. Hij organiseert wetenschappelijke expedities naar meerdere werelddelen. Doet dit werk vanuit het besef dat elk beetje kennis meer inzicht oplevert en bijdraagt aan natuurbescherming. Maar gunt zichzelf ook het genoegen in verre streken weg te dromen bij de onbegrepen raadselen van de natuur.

De natuur heeft volgens Tom van Spanje geen kleuren die vloeken 'Ik heb altijd de neiging gehad trekvogels achterna te gaan'

Tom van Spanje is een groot verteller en heeft veel te vertellen. Hij is een soort ontdekkingsreiziger van deze tijd en doet aan natuurbescherming in het groot. Niet uit ijdelheid, niet vanwege het heilige moeten. Integendeel. Als hij vertelt over zijn belevenissen, lijken die door het toeval aaneen te zijn gegeven. De ene reis was nog maar net afgelopen of het volgende avontuur diende zich alweer aan. Van Spanje was als een blad op de wind: bijna niets kon hem in Haarlem vasthouden. Tegenwoordig heeft de 47-jarige vogelaar wat meer binding met de Spaarnestad, maar als de Banc d'Arguin in Mauretanië roept, dan vertrekt hij weer. De verklaring voor zijn reisdrift: "Ik heb altijd de neiging gehad trekvogels achterna te gaan."

"Van het begin af aan ben ik gefascineerd geweest door de herfsttrek. Dat begon al -toen ik nog heel jong was- met het tellen van vogels aan de zee-reep met Truus Bloem. In die tijd was ik ook al bezig met het ringen van vogels op de vinkenbaan in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Daar, op die vinkenbaan, werd het onbereikbare bereikbaar. Daar had ik die vogels uit de lucht ineens in mijn handen. Dat was een zeer enerverende gewaarwording."

Al het ringen bracht echter weinig brood op de plank. Vandaar dat de 22-jarige Van Spanje een baantje zocht. Collectiebeheerder bij het Zoölogisch Museum in Amsterdam leek hem wel wat. Net van school kreeg hij het baan-

te op grond van zijn vogelkennis. Nauwelijks was hij begonnen of huisbioloog De Korte legde hem de vraag voor of hij mee wilde op expeditie naar Groenland. Proeftijd of niet, zo'n buitenkans liet Van Spanje zich niet ontgaan. Met een half jaar onbetaald verlof op zak zette hij zijn eerste schreden op het witte continent.

Het was een van de laatste 'verzamelexpedities' in de harde betekenis van het woord. Door gericht schieten werden bijzondere exemplaren 'verzameld', waarna de studie naar onder meer geslachtskenmerken van de Grote Burgemeester in de koude praktijk van 30°C vorst werd gebracht. Van Spanje herinnert zich een gericht schot, waarmee hij een geringde Kanoet velde. De vogel had een hoog vetgehalte en bleek op doorreis naar Canada en maakt tot de dag van vandaag deel uit van de collectie in Amsterdam. Met de waardevolle informatie die het dier leverde maakten de wetenschappers van die dagen een grote sprong voorwaarts. Zo ging dat in die tijd. Op een eiland in een bevroren zee, honderd kilometer van een enigszins bewoonde wereld, moesten de expeditieleden maar hopen niet te worden vergeten. De jonge collectiebeheerder laafde zich tijdens eenzame momenten aan de kennis van bioloog De Korte, die al zijn wetenschap over hem uitstortte. Vooral de verhalen over het verre Spitsbergen maakten diepe indruk.

Daar vinden we een jaartje later de Haarlemse vogelaar terug. Hij heeft ontslag genomen als collectiebeheerder om dit bijzondere voegeiland te kunnen ontdekken. Met zijn maatje Arend van Dijk en een speciaal geprepareerde kano is hij in Haarlem in de trein gestapt om via het Noorse Narvik naar Spitsbergen te reizen. Daar verkennen ze per kano het grillige poollandschap van Spitsbergen. "Achteraf beschouwd hebben we daar krankzinnige risico's genomen. We maakten enorme tochten door de fjorden in een te vol beladen kano, terwijl het water ijskoud was."

Blijkbaar beviel het. De open landschappen van de toendra en de lage lichten hadden op Van Spanje een onweerstaanbare aantrekkingskracht. Jaar op jaar zou hij er terugkeren. Toen hij nieuwe broedgebieden van ganzen ontdekte, bleek het gebied ook interessant voor wetenschappelijke natuurvorsers van de Universiteit van Groningen. Van Spanje mocht de logistieke begeleiding van de universitaire expedities voor zijn rekening nemen en verzekerde zich zo van een regelmatig verblijf op zijn geliefde Spitsbergen, waar hij zijn toch al niet geringe kennis van vogels verder kon uitbreiden.

Van het een kwam het ander. Na een tussenstap van weidevogelinventarisaties voor Staatsbosbeheer, reisde hij voor het Rijksinstituut voor Natuurbeheer in 1984 voor het eerst naar het waddengebied voor de kust van Mauretanïë. Een voor Van Spanje logisch vervolg. Wie de noordelijke verblijfplaatsen van trekvogels heeft leren kennen, wil ook hun zuidelijke bivak ontdek-

ken. Over deze verblijfplaatsen van vogels was in die tijd nog weinig bekend. Van Spanje had enige ervaring opgedaan in Tunesië en mocht de expeditie voorbereiden. Een routineklusje, want daar had hij inmiddels zijn beroep van gemaakt.

"Ik had een vergunning nodig, die alleen verkrijgbaar was door contacten op het hoogste regeringsniveau. Dus belde ik op donderdag. Ik kon meteen een afspraak maken voor maandag. In het weekeinde vloog ik naar Mauretanië. Juist die zondag was er een staatsgreep gepleegd. Maar ik ben toch maar naar het paleis gegaan voor mijn afspraak met de adviseur van de secretaris-generaal van de president. Ik ben toen met een stropdasje voor vol vertrouwen in een taxi naar het presidentiële paleis gegaan. Daar was ik de enige blanke. 'Wat ik kwam doen', vroegen ze met een automatisch geweer in mijn rug. Onder escorte van een zwart peloton werd ik binnen gebracht en daar is het me toch gelukt die handtekening te krijgen. Daar was ik heel trots op," aldus Van Spanje.

De daaropvolgende jaren wisselde hij zijn trips af tussen Mauretanië en Guinee-Bissau. Vooral het paradijselijke waddegebied voor de kust van Guinee-Bissau is hij als een tweede thuis gaan beschouwen. "Het was," zo herinnert hij zich, "alsof een ultieme jeugdroom werd vervuld." En dan volgen talloze verhalen over de overwinteringsgebieden van een heleboel soorten

Tom van Spanje in een voor de Banc d'Arguin toepasselijke outfit.

vogels, waarover tot dat moment vrijwel niets bekend was. In ontelbare aantallen bewolken zangvogels de archipel van Guinee-Bissau. Onder, achter en boven de mangroven bewaakten Fitissen, Kleine Karekieten en Orpheus-spotvogels hun territoria. Naast duizenden steltlopers deden ook Grote, Reuzen- en Lachsterns uit Rusland, Scandinavië en de Waddenzee zich tegoed aan de lekkernijen van dit rijke zeegebied. De vogels vlogen hem, kortom, om de oren.

Jaar op jaar laafde hij hier zijn zucht naar kennis over de vogelwereld. Wedijverde met de boekenkennis van de op pad gestuurde biologen en ging dankzij zijn praktijkervaring meer dan eens met de eer strijken. Zuur voor de 'echte' wetenschappers, die na een jaar of zes studeren denken zich een mooi pakket kennis eigen te hebben gemaakt. Maar al te veel kon Van Spanje zich ook weer niet met de wetenschap bemoeien. Hij was immers ingehuurd voor het kwartier maken.

Dat deed hij ook toen hij vier jaar geleden met het als een wetenschappelijk laboratorium uitgeruste onderzoeksschip *Tyro* gedurende een jaar rondzwierf op de Indische Oceaan. Daaraan voorafgaand -om het kort te houden- regelde Van Spanje alles wat los en vast zat voor de Eerste Nederlandse Zuidpoolexpeditie. Wetenschappelijke verslagen in de vorm van boekwerken, dikke fotoalbums en videobanden getuigen van een unieke vorm van natuurwerk in heel bijzondere omgevingen. "Toen had ik mijn trekroutes wel volledig," zo vat hij zijn belevenissen kernachtig samen.

'Grenzeloos genieten,' zo kenschetst Tom van Spanje zijn trektochten over de aardbol. "Vroeger op Ameland was ik me al bewust van hoe mooi de natuur is. Dat gevoel werd tijdens mijn tochten alleen maar versterkt. Dan besef je dat zoiets nooit verloren mag gaan. Daarom heb ik mezelf ook de opdracht gegeven zoveel als mogelijk over mijn ervaringen te berichten."

Op Ameland is het immers allemaal begonnen. Daar woonde de familie van zijn moeder, de familie Kiewied en die zette tijdens de zomervakantie de deuren wagenwijd open voor het kinderrijke gezin van de Van Spanjes uit Haarlem. Op dat Ameland van de jaren vijftig waren flora en fauna in aangename rijkdom aanwezig. Puur genieten voor Van Spanje. De daar ontdekte genoegens van het buitenleven nam hij mee naar Haarlem, waar hij de Amsterdamse Waterleidingduinen tot zijn domein rekende. Daar mocht je buiten de paden en daarom vond hij daar meer de vrijheid, die hij op Ameland had keren kennen. "Mijn moeder kon heel erg genieten van bloemen en de natuur. Zij heeft in haar leven veel meegemaakt. Ook nare dingen. Maar meestal sloeg ze zich door de problemen heen door helemaal in de natuur op te gaan. Het is net alsof de natuur allerlei harmoniserende krachten losmaakt. Later heb ik dat zelf ook zo gevoeld."

Hij heeft de indruk dat in deze tijd de natuur mondiaal op de schop gaat. 'Zelfs in ver afgelegen gebieden.' Daar is het besef tot hem doorgedrongen dat al dat moois nooit verloren mag gaan. Zijn reizen moesten daarom een doel hebben: een bijdrage leveren aan natuurbehoud, op welke wijze dan ook. "Een logisch doel," vertelt hij, "omdat de natuur mij altijd zoveel goed heeft gedaan." In woorden tekent hij de beelden uit; de landschappen die hem zo bekoorden; de emoties die horen bij de lage lichten; de stemmingen, die je buiten ondergaat; de ongekende kleurenpracht. "In de natuur heb je geen kleuren die vloeken."

In tijden dat hij niet reist, is Tom van Spanje vaak op de ringbaan actief. Daar heeft hij sinds kort samen met Sovon en de Ringcentrale een soort 'continue-metenproject' opgezet. Dat houdt in het gedurende het broedseizoen op vaste tijden vangen en ringen van vogels. Dat houd je zo'n vijf tot tien jaar vol, zodat je de ontwikkeling van soorten in dat gebied kunt vaststellen. Door het onderling uitwisselen van informatie ontvangt het ringstation veel gegevens, waaruit ze nieuwe kennis kunnen halen. Door deze methodische aanpak ontstaat een soort bevolkingsstatistiek van broedvogels, hetgeen op zichzelf niets nieuws is (de Engelsen begonnen hier al mee in 1972), maar voor Nederland is het anno 1998 nog nieuw.

Ringen blijft volgens Van Spanje nodig, zelfs als de radar veel nieuwe, extra informatie oplevert. Dan nog zullen ringers informatie vinden, die tot nieuwe inzichten over vogels kunnen leiden. Wellicht ook over overwinteringsgebieden, want ondanks de vele wetenschappelijke expedities is van de meeste zangvogels nog steeds niet bekend waar ze overwinteren.

Het ringen is een vaste pijler onder zijn vogelactiviteiten. Dat wil nog niet zeggen dat op dit gebied alles pais en vree is. Uit onvrede met het beleid van het Vogeltrekstation is hij een jaar of acht geleden bestuurslid van de Ringersvereniging geworden. Van Spanje vond het ongehoord, hoe de vrijwilligers door het Vogeltrekstation werden behandeld. 'Alsof je in dienst was,' moppert hij nog na. Hij moet nu echter constateren dat de kritiek niet veel heeft geholpen. Bijna integendeel. Een meerderheid van het bestuur neigt 'helaas', zegt hij- naar meer samenwerking met het trekstation, hetgeen volgens Van Spanje leidt tot meer extra werk voor de ringers en tot bezuinigingen. Zelf ziet hij daarom meer in een aansluiting van de Ringcentrale bij Sovon. Los van dit soort perikelen zal Van Spanje blijven ijveren voor goed ringonderzoek. Daarbij is nieuw bloed nodig: Jonge vogelaars, die ook bereid en in staat zijn gegevens in de computer te zetten. Tom van Spanje zal ze met genoegen inwijden in de geheimen van het vogels ringen.

Jan Kuys